

Małgorzata Anna Kućko

"Działania społeczności akademickiej w wirtualnej uniwersyteckiej sferze publicznej", Mariola Gańko-Karwowska, Szczecin 2013 : [recenzja]

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 2, 171-178

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Anna Kućko

Uniwersytet Szczeciński

**Mariola Gańko-Karwowska, *Działania społeczności akademickiej
w wirtualnej uniwersyteckiej sferze publicznej,***

**Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego,
Szczecin 2013, ss. 273**

W ostatnich latach, w związku z przyjęciem nowych aktów legislacyjnych, a także w wyniku zachodzących na naszych oczach przeobrażeń społecznych, nasiliła się publiczna dyskusja nad aktualnym stanem szkolnictwa wyższego oraz nad jego przyszłością. Wymiernym efektem tych polemik jest rosnąca liczba publikacji, w których dostrzec można postulat (od)budowania przestrzeni uniwersyteckiej na wzór starogreckiej agory, jako miejsca kreowania się wspólnoty oraz rozstrzygania istotnych społecznie kwestii. Zgodnie z taką koncepcją uniwersytet powinien być obszarem swobodnej wymiany poglądów, jak również miejscem kształtowania się tożsamości studentów – przyszłych członków elity demokratycznego państwa¹. Krytyczna analiza współczesnej Alma Mater rodzi pytanie, czy uniwersytet rzeczywiście jest miejscem rozwoju demokracji oraz formowania się sfery publicznej?

Odpowiedzi na to oraz na inne pytania próbuje dostarczyć Mariola Gańko-Karwowska, która w swojej pracy *Działania społeczności akademickiej w wirtualnej uniwersyteckiej sferze publicznej* polem zainteresowań uczyniła świat społeczności akademickiej, natomiast terenem poszukiwań badawczych – Internet.

¹ Zob. J. Kostkiewicz, *Wspólnota akademicka i tożsamość studenta w kontekście zjawisk, ofert i skutków oddziaływania dominujących ideologii*, w: *Szkoła wyższa w toku zmian. Diagnozy i konstatacje*, red. J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręciach, M.J. Szymański, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011; S. Jaskulska, *Pokolenie Obok? Jak to jest z zaangażowaniem obywatelskim studentów*, w: *Fabryki dyplomów czy universitas*, red. M. Czerpaniak-Walczak, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.

Struktura recenzowanej książki jest czytelna i przejrzysta, bardziej przypominająca rozprawę z nauk ścisłych niż pracę pedagogiczną. Autorka swój wywód naukowy rozpoczyna wprowadzeniem, w którym prezentuje własne teoretyczne inspiracje oraz uwikłania. Punktem wyjścia dla rozważań podjętych przez Gańko-Karwowską są rozważania Jürgena Habermasa. Jego postrzeganie sfery publicznej przez pryzmat świata życia stanowi dla autorki nie tylko sposób na uporządkowanie interesujących ją relacji (zachodzących pomiędzy przeobrażeniami sfery publicznej, logiką rozwoju wyobrażeń o świecie oraz krytyczną analizą dyskursu), ale przede wszystkim pozwala określić przedmiot zrealizowanych i opisanych w książce badań, jakim są działania społeczne.

Treść książki, z uwagi na jej teoretyczno-empiryczny charakter, została przez autorkę podzielona na trzy części: część studyjną, część metodologiczną oraz część empiryczną. Część studyjna obejmuje swoim zakresem rozdział pierwszy, zatytułowany *Studia nad światem życia, sferą publiczną, uniwersytetem oraz wirtualnością*, w którym ukazana została perspektywa teoretyczna projektowanych i zrealizowanych później badań. Części metodologicznej odpowiada rozdział drugi pt. *Rzeczywistość wirtualna uniwersytetu jako teren badań nad sferą publiczną*. Część empiryczną stanowią zaś pozostałe cztery rozdziały: trzeci, zatytułowany *Cyberwładza wobec inkluzywności i neutralności masowej sfery publicznej*, czwarty: *Zachowania komunikacyjne cyberwładzy wobec proceduralnych aspektów funkcjonowania medialnej sfery publicznej*, piąty: *Zaangażowanie wirtualnej społeczności w proces tworzenia oraz trwania medialnej sfery publicznej* oraz szósty: *Dyskursy rozumu (nie)komunikacyjnego z reformą szkolnictwa wyższego w tle*. Podsumowanie całości stanowią *Uwagi końcowe – kilka słów o edukacyjnych implikacjach dla szkolnictwa wyższego*.

Autorka rozpoczyna swoje rozważania teoretyczne od zaprezentowania czytelnikowi koncepcji świata życia codziennego Jürgena Habermasa, pogłębiając ją o refleksje Edmunda Husserla, Alfreda Schütza i Thomasa Luckmanna. W dalszej części wywodu Gańko-Karwowska nakreśla trzy formalne pojęcia świata: świata obiektywnych stanów rzeczy, świata społecznego oraz świata subiektywnego. Stanowią one punkt wyjścia do analizy roli, jaką pełni człowiek w świecie życia, a także – jak podkreśla autorka – pozwalają na wskazanie wymiarów reprodukcji się świata

życia codziennego. W dalszej części rozdziału omówione zostaje znaczenie działań komunikacyjnych w sferze publicznej. Autorka wyróżniła tutaj trzy sposoby postrzegania sfery publicznej: kulturystyczny, w której sfera publiczna jawi się jako miejsce reprodukcji tradycji, niepoddającej się żadnej krytyce; systemowy oraz komunikacyjny. Gańko-Karwowska uważa, że nie należy traktować tych trzech wizji sfery publicznej jako oddzielnych idei, lecz jako splatające się ze sobą sposoby patrzenia, związane z rozwojem moralnym człowieka. W dalszej części rozdziału nakreślony zostaje sposób rozumienia pojęcia „interes” w kontekście gry interesów członków sfery publicznej. Kontynuując rozważania, Gańko-Karwowska (zgodnie z wyróżnionymi przez Habermasa działaniami społecznymi) omawia problematykę związaną ze sferą publiczną w odniesieniu do działań komunikacyjnych oraz działań strategicznych. Szerzej omawia też działania zwrócone w kierunku porozumienia oraz działania skierowane na konflikt, z uwzględnieniem rodzajów sfer publicznych osadzonych w tym kontekście. Autorka podkreśla także konieczność dostrzeżenia związku, jaki istnieje pomiędzy działaniami społecznymi w sferze publicznej a rozwojem poznawczo-moralnym Jeana Piageta. Zdaniem Gańko-Karwowskiej myślenie o sferze publicznej można uporządkować, przekładając je na logikę rozwoju moralno-poznawczego oraz dzieląc sferę publiczną na trzy typy, powiązane z prekonwencjonalnym, konwencjonalnym i postkonwencjonalnym poziomem rozwoju. Najwyższy poziom, czyli postkonwencjonalny, jest jej zdaniem kongruentny z działaniami komunikacyjnymi, czyli tymi, którymi rządzi interes emancypacyjny. W dalszej części rozdziału czytelnik zapoznaje się z zagadnieniami związanymi z wolnością mediów, które obok społeczeństwa obywatelskiego mają tworzyć fundament pod zaistnienie sfery publicznej, która zdaniem Gańko-Karwowskiej jest naturalnym dla demokratycznych stosunków społecznych fragmentem rzeczywistości – światem życia codziennego. Kontynuując rozważania teoretyczne, autorka przechodzi do kwestii związanych z konstruowaniem wirtualnych sfer publicznych, które wpisują się w praktykę interakcji komunikacyjnych za pomocą medium, jakim są język oraz Internet. Uwzględnia w tym miejscu oraz szczegółowo charakteryzuje dwa sposoby porozumiewania się podmiotów: masowe oraz medialne. Kończąc, czytelnik zapoznaje się z ideą uniwersytetu tworzącego w swoich murach warunki dla rozwoju elit intelektualnych kraju. Zdaniem autorki uniwer-

sytet jest miejscem edukacji poprzez uczestniczenie w sferze publicznej, o sferze publicznej oraz dla sfery publicznej. Uwzględniając strukturę organizacyjną uniwersytetu, Gańko-Karwowska dokonuje podziału na jego trzy światy życia codziennego: administracyjny, edukacyjny oraz naukowy, po czym wnikliwie je analizuje. Skupia uwagę czytelnika na dylematach związanych z funkcjonowaniem współczesnej uniwersyteckiej sfery publicznej jako miejsca kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego.

W rozdziale drugim Mariola Gańko-Karwowska szczegółowo prezentuje swoje założenia metodologiczne. Badaniami objęto siedemnaście polskich uniwersytetów, w tym nieobligatoryjne oraz obligatoryjne masowe uniwersyteckie sfery publiczne, takie jak portale internetowe oraz biuletyny informacji publicznej, a także sześćdziesiąt cztery zhierarchizowane, otwarte oraz aktywne fora dyskusyjne, czyli medialne sfery publiczne. Rozdział ten stanowi punkt wyjścia dla kolejnych, empirycznych już rozdziałów, w których Gańko-Karwowska prezentuje wyniki swoich eksploracji.

Rozdział trzeci wypełniają wyniki badań dotyczące masowych sfer publicznych i stosunku do nich tzw. cyberwładzy. Autorka dokonuje tutaj analizy uniwersyteckiej rzeczywistości wirtualnej w celu odkrycia zachowań komunikacyjnych cyberwładzy wobec dwóch zjawisk: inkluzywności (i przez to ekskluzywności) oraz neutralności masowej sfery publicznej. Podkreśla przy tym, odnosząc rezultaty swoich eksploracji do rozważań teoretycznych nad charakterem sfer publicznych, że uniwersyteckie medialne sfery publiczne tworzone przez cyberwładzę funkcjonują pomiędzy egocentryczno-prekonwencjonalną a socjocentryczno-objektywistyczną strukturą wyobrażeń o świecie. Oznacza to, iż działania komunikacyjne cyberwładzy mają jedynie incydentalny charakter, a dominują nastawienia strategiczne, kierowane racjonalnością mityczną, racjonalną lub praktyczną. Gańko-Karwowska sygnalizuje również pojawienie się zjawiska rozproszenia medialnych sfer publicznych w wirtualnej rzeczywistości uniwersytetu.

W rozdziale czwartym autorka skupia swoje zainteresowanie badawcze na forach dyskusyjnych, które w wirtualnej rzeczywistości uniwersyteckiej są reprezentacją medialnych sfer publicznych. Treści rozdziału zogniskowała wokół trzech aspektów demonstrowanych przez cyberwładzę zachowań komunikacyjnych wobec medialnej sfery publicznej. Pierwszy odnosi się do inkluzywności, analizowanej w kontekście struktury

ry organizacyjno-funkcjonalnej submedialnych sfer publicznych. Drugi nawiązuje do inkluzywności analizowanej przez pryzmat struktury dostępu do submedialnych sfer publicznych. Trzeci zaś prezentuje prawne aspekty zachowań cyberwładzy wobec omawianych wcześniej – inkluzywności oraz neutralności submedialnej sfery publicznej. Analiza wydaje się autorce konieczna, ponieważ każdy z omawianych aspektów tworzy potencjał medialnej sfery publicznej, realizującej się w podmiotowym działaniu społecznym. Poprzez prezentację wyników badań, Gańko-Karwowska dokonuje próby udzielenia odpowiedzi na pytanie o procedury funkcjonowania medialnych sfer publicznych, dostrzega bowiem spadek liczby nowo tworzonych przez cyberwładzę medialnych sfer publicznych, zwłaszcza skierowanych do studentów, przy jednoczesnym wzroście zainteresowania tworzeniem medialnych sfer publicznych zorientowanych na prowadzenie działalności naukowej. Podkreśla przy tym, że zachowania cyberwładzy wobec inkluzywności nie są spójne, a oparte raczej na nieświadomości inkluzywnych aspektów funkcjonowania medialnych sfer publicznych oraz nastawione na realizację własnych partykularnych interesów w akademickiej wirtualnej przestrzeni życia publicznego.

W rozdziale piątym autorka zapoznaje czytelnika z problemem zaangażowania wirtualnej społeczności akademickiej. Poprzez analizę zaangażowania w kontekście badanych przez siebie kategorii i wątków tematycznych oraz w kontekście odkrywania typu i charakteru działań wirtualnych użytkowników w ramach tworzonych przez cyberwładzę kategorii Gańko-Karwowska konkluduje, że repertuar treści, które można odnaleźć w wirtualnej sferze publicznej, jest obszerny, uzależniony od partykularnych interesów użytkowników, a także od proceduralnych aspektów organizowania przez cyberwładzę sfery publicznej, zaś sfera publiczna jest skierowana nie tylko do studentów, ale również do szerszego grona użytkowników. Zdaniem autorki może się to przyczynić do aktywizacji oraz dalszego trwania uniwersyteckich medialnych sfer publicznych. Mariola Gańko-Karwowska dostrzega również działania szkodliwe, między innymi przyznawanie sobie przez cyberwładzę prawa do kontrolowania medialnej sfery publicznej oraz kształtowania jej treści według własnego uznania, a także zachęcanie wirtualnego użytkownika do tropienia tego, co uznane jest (przez cyberwładzę) za niekorzystne w społeczności. Autorka podkreśla jednak, że to studenci tworzą wirtualną społeczność.

ność – nadają treść i formę uniwersyteckim sferom publicznym, tworząc w ten sposób osobowy potencjał wirtualnego *demos* – studencki świat życia. W omawianym rozdziale zostały określone subkategorie związane z najczęściej poruszonymi na forach dyskusyjnych tematami. Po analizie ujętych w badaniu aktów mowy cyberwładzy oraz wirtualnych użytkowników pojawia się konstatacja, że interakcje komunikacyjne mają przede wszystkim charakter działań zorientowanych na udostępnianie oraz pozyskiwanie informacji, nie zaś działań zorientowanych na dojście do porozumienia. Autorka podkreśla, iż istniejąca wirtualna sfera publiczna jest przestrzenią realizacji interesów jej użytkowników, których celem jest po prostu przetrwanie w „labiryncie administracyjnego studenckiego życia”.

W rozdziale szóstym czytelnik może zapoznać się z pogłębioną analizą uniwersytetu jako przestrzeni komunikacyjnej. Autorka, podejmując się próby opisu działań społecznych, jakie prowadzą między sobą członkowie wirtualnej społeczności, wybrała oraz zanalizowała wątek obecny na forach, a dotyczący reformy szkolnictwa wyższego, to jest opłaty za drugi kierunek studiów. Strukturę analizy i opisu działań społecznych badaczka oparła na trzech interesujących ją ogniwach: kontekście działania wirtualnego *demos*, jego aktywności oraz analizie interakcji komunikacyjnych. Pozwoliło to, w dalszej kolejności, podzielić proces komunikacji na trzy etapy (wstępny, zasadniczy oraz końcowy), które w rozdziale szóstym są szczegółowo omówione. Badając wypowiedzi użytkowników forów odnośnie do interesującego autorkę zagadnienia, dochodzi do wniosku, że interakcje orientujące się na działania komunikacyjne nie występują, jeżeli u użytkownika nie zaistnieje silny związek intelektualno-emocjonalny z własnym interesem, poglądem lub racją.

Uwagi końcowe – kilka słów o edukacyjnych implikacjach dla szkolnictwa wyższego autorka poświęca pogłębionym rozważaniom nad sferą publiczną w powiązaniu z uniwersytem, demokracją i społeczeństwem obywatelskim. Przybliży czytelnikowi problematykę współczesnej obywatelskości, dostrzega bowiem szansę na tworzenie miejsc w sferze publicznej, w których przejawiać się będą zachowania *stricte* komunikacyjne, charakteryzujące się wolnością słowa, autonomią podmiotu, odwagą w głoszeniu prawdy niezgodnej z „prawdą ogółu”. Taką przestrzenią mogłaby być właśnie uniwersytecka wirtualna sfera publiczna, którą autorka uczyniła tłem swoich badań. Wyniki przeprowadzonych przez nią eksplo-

racji pozwalają uzasadnić tezę dotyczącą odrzucenia wizji uniwersytetu jako miejsca wszechstronnego rozwoju, zasobu cnót i wzorów. Zdaniem Gańko-Karwowskiej nie jest on i nie będzie absolutnie autonomicznym, niezależnym bytem opartym na prawdzie, dobru, pięknie – wartościach wypieranych przez neoliberalny fundamentalizm rynkowy, amerykańizm, konkurencyjność czy korporacjonizm, które predestynują uniwersytet do pełnienia jedynie pomocniczej roli dla świata biznesu. Jak konkluduje autorka, uniwersytecka sfera publiczna sprzyja raczej takiej reprodukcji światów życia codziennego, w której dominuje bezrefleksyjne podporządkowanie się odgórnym wzorom interpretacji oraz kształtowanie osobowości uległej, ślepo respektującej lub odtwarzającej sposoby myślenia, będące poza jej wewnętrznym nadzorem. Kończąc omawiany rozdział, autorka ponownie odnosi się do wszystkich trzech omawianych wcześniej obszarów: do kultury, społeczeństwa oraz osobowości. Stwierdza przy tym, że funkcjonująca w odosobnieniu od profesjonalnej refleksji uniwersytecka wirtualna sfera publiczna staje się narzędziem nieograniczonego utrwalania i reprodukcji strukturalnych składników świata życia w takt bezrefleksyjnie przyjmowanych ideologii i postaw oraz działań skierowanych ku bezwzględnej walce o byt i przetrwanie. Aby przeciwdziałać takim zjawiskom, zdaniem Gańko-Karwowskiej, potrzebne są działania prowadzące do emancypacji, które pozwoliłyby na oderwanie się od istniejących ograniczeń, mających swoje źródło w relacjach pomiędzy kulturą, społeczeństwem a osobowością.

Kończąc prezentację książki, należy podkreślić, że tekst, który otrzymuje czytelnik, jest tekstem naukowym z najwyższej półki, charakteryzującym się interdyscyplinarnym podejściem, imponującą precyzją i logiką w wielopoziomowej analizie badanego zjawiska oraz przeprowadzeniem bardzo rozległych i dogłębnych eksploracji. Można stwierdzić, że autorka podjęła się udanej próby kompleksowego (211 pozycji książkowych zawartych w bibliografii, 33 źródła internetowe!) ukazania problematyki uniwersyteckiej wirtualnej sfery publicznej jako miejsca rozwoju demokracji oraz obywatelskości. Omawiana książka jest pracą oryginalną, pomysłową, sensownie łączącą tematykę uniwersytetu jako instytucji potencjału emancypacyjnego z wątkiem odnoszącym się do złożoności działań społecznych w wirtualnej rzeczywistości. Godne podziwu oraz pomocne w poruszaniu się po zawartości książki jest również uporządkowanie

własnych myśli przez jej autorkę, która nie tylko wnikliwie i szczegółowo konstruuje treść pracy niczym wielowymiarową sieć, ale również wielokrotnie powraca do poruszanych przez siebie zagadnień. W celu uprzyśtępnienia czytelnikowi treści umieszcza – w końcowej części większości rozdziałów – podrozdział podsumowujący dotychczasowe rozważania, a także, poprzez kilkudzaniowe wprowadzenie pojawiające się na początku każdego rozdziału, określa to, co dopiero będzie w nim omawiane. Odwołania teoretyczne skoncentrowane głównie wokół koncepcji sfery publicznej, racjonalności komunikacyjnej Jürgena Habermasa, świata życia Alfreda Schütza czy pedagogiki emancypacyjnej Marii Czerepaniak-Walczak kierują pracę Gańko-Karwowskiej w stronę czytelnika zorientowanego w wyżej wymienionych teoriach. Dla czytelnika spoza świata nauki, nieporuszającego się „zwinnie” po teorii krytycznej czy konstruktywizmie społecznym, lektura książki może stanowić znaczną trudność. Warto zatem polecić tak wartościowe i oryginalne dzieło przede wszystkim kadrze akademickiej zainteresowanej problematyką uniwersytetu i jego miejscem we współczesnym świecie, a także wszystkim tym, którzy poszukują inspiracji do własnej pracy naukowej.